

TRIDESET GODINA RADA MAĐARSKOG MUZEJA NA OTVORENOM U SZENTENDRU (Rezultati i iskustva)

MIKLÓS CSERI

Mađarski Muzej na otvorenom u Szentendru, centralni mađarski "skansen", osnovan je 1. veljače 1967. godine. Do danas radi kao područni odjel Muzeja sela Etnografskog muzeja u Budimpešti. Dodijeljen mu je prostor od 46 hektara uz potok Sztaravoda kod Szentedra. Muzej ima cilj prezentirati pučku, narodnu arhitekturu, unutarne uređenje kuća i način života ruralne Mađarske od druge polovine 18. stoljeća do Prvoga svjetskog rata putem izložbi autentičnih predmeta u preseljenim kućama, raspoređenim prema uzoru na stara naselja. Krajnja namjera usvojenog plana je preseliti oko 300 zgrada u Muzej i podići ih u devet različitih grupa od kojih svaka predstavlja jednu mađarsku pokrajinu. Grupiranje unutar svakog segmenta koji prikazuje pojedinu pokrajinu slijedi tradicionalni raspored posjeda, parcele sa seljačkom kućom i gospodarskom zgradom, prošireno sa sakralnim, industrijskim i javnim sadržajima kao dijelovima tradicijskog sela. Stambene kuće i gospodarske zgrade prezentiraju karakteristične tipove kuća i njihove promjene tijekom stoljeća. Slika tradicionalnog sela nadopunjuje se s nadgrobnim spomenicima, kalvarijom, mlinovima, i ostalim pojed-

načnim predmetima. Kada planiranih devet regionalnih cjelina bude gotovo (Gornje Potisje, Planinsko naselje, Mađarsko Sredogorje, Središnje Potisje, Velika mađarska nizina Alfoeld, Južno Podunavlje, Visoravan Blatnog jezera, Zapadno Podunavlje, Mala nizina sjeverozapadne Mađarske ...) one će sačuvati povijesno naslijeđe arhitektonske tradicije Mađarske 18. i 19. stoljeća.

Mađarski muzej na otvorenom nastao je kao zakašnjeli oblik zapadnoeuropskih muzeja. Jedna od posljedica te činjenice jest da smo mogli izbjeći ranije zamke: tako smo respektirali historičnost, autentičnost materijala i tehnike te mogućnosti prikaza metoda preseljenja. Mogli smo definirati naš vlastiti, suvremeni, znanstveni koncept u kojem povijesno-etnografska autentičnost ima prioritet. Na područjima gdje su živjeli Mađari istraživanja su otkrila tipove pučke arhitekture i neke regionalne varijante koje su se razvile u samostalne oblike od 17. i 18. stoljeća s vrhuncem razvoja u 19. stoljeću. Današnji mađarski Muzej na otvorenom skuplja i čuva tipične regionalne varijante zgrada koje prevladavaju u selima i trgovištima a karakteristične su za ta razdoblja kao i ona s kraja 19. i početka 20. stoljeća. Izložbe muzeja na otvorenom pokazuju i karakterističan obrazac naselja u pojedinačnoj regiji, gdje se mali posjed sastoji od više objekata, prikazujući organizaciju gospodarstva u kojoj su seljačke kuće za stanovanje okružene gospodarskim zgradama i ostalim pomoćnim objektima. Svaka je kuća opremljena namještajem, predmetima,

posudem i tkanjem, s predmetima koji prate svakodnevni život i prazničke svetkovine, u skladu sa zanimanjem, socijalnim statusom, vjerskom i nacionalnom pripadnošću. Nastojimo ne samo skupljati zgrade već prikazati posjetitelju sveobuhvatnu sliku života na selu i u manjim gradovima muzejskim postavom u kući te prikazom običaja i aktivnosti (pečenje kruha, pranja, jedenja, korote, itd) kao i tehnike kućnog obrta, ručnog rada, i javnih (društvenih) obreda.

Autentičnost podrazumijeva autentičnost materijala i gradnje. Izabrane zgrade obično se ne izlažu u onom obliku u kojem su zatečene. One se moraju obnoviti oblikom, materijalom i tehnikom onog vremena koje će prikazivati. Uklanjanje se sve promjene, dogradnje i proširenja nastala nakon toga. Najvažniji aspekt autentičnosti su materijal i tehnike gradnje, dimenzije i oblik i, dakako, sama unutrašnjost kuće. U fazi obnove zgrade kod zamjene uništenog materijala i tehnike nastojimo upotrijebiti građevni materijal najbliži originalnom kao i ponovno stvoriti originalnu građevinu izvornih dimenzija i tradicionalne tehnika gradnje.

Namještaj je važan čimbenik povijesno-etnografske autentičnosti. Za razliku od muzeja na otvorenom osnovanih ranije, naročito u Skandinaviji, u Szentendru smo namjestili svaku kuću. Oprema kuće - pokućstvo, tkanje, posude, alati itd. zajedno s vratima, prozorima, pećima kao da "oblače" kuću dokazujući autentičnost njezine prošlosti. Upravo je kućni namještaj ono što čini pojmljivim nacionalne i vjerske veze njihovih žitelja, njihov društveni status

i specifičnosti njihova zvanja i zanimanja. Aranžirajući i grupirajući predmete u kući možemo prikazati događaje kao što su obiteljska slavlja, kućni obrt, način pripremanja hrane, različite načine obrade sirovina, ukratko, nekoliko važnih trenutaka iz života takvih i sličnih seoskih domaćinstava.

Konačno, i seoski krajolik se mora pokazati u svojoj izvornosti i autentičnosti. Razvoj vanjskog rasporeda sela i trgovišta, tipove kuća itd. kroz mađarsku povijest oblikovan je nekim odrednicama. U svakom naselju postoje zgrade koje zadovoljavaju društvene potrebe stanovnika. One su uključene, zajedno s prikazom tehnike gradnje i izgledom naselja, u svaku muzejsku jedinicu. Prikazali smo građevine sakralne namjene (crkve, kapelice, tornjeve, kalvariju, raspela) obrazovne institucije (škole, vrtiće) i ostale zgrade društvene namjene (općinsku zgradu, pastirsku kolibu, općinski pašnjak, praonicu, vatrogasni dom, seoski dućan, gostionicu, stanicu za izmjenu konja, itd.). Tek se preseljenjem ili rekonstrukcijom tih sadržaja dobila cjelina i vjerodostojnost slike mađarskog sela kraja 19. stoljeća.

Zadnjih desetak godina u Mađarskoj su se razvile metode podizanja (izgradnje) muzeja na otvorenom preseljenjem odabranih zgrada. One se odabiru na osnovi znanstvenog plana koji sažima i obrazlaže razloge za sadržaje određenog muzeja a njihovo preseljenje obavlja se putem temeljitih istraživanja koje provode etnolozi i arhitekti. Kao rezultat njihova rada slijedi etapa demontiranja zgrade pri čemu se pažljivo dokumentira svaki korak, te njezin

transport u muzej. Iskustvo dobiveno tokom rastavljanja objekta bit će u osnovi detaljnog etnografskog i tehničkog plana pri postavi izložbi u muzeju, plana opreme objekta te plana kulturnih i obrazovnih aktivnosti koje će se održavati u i oko nje. Kada se to sve zna tada se zgrada podiže na određeno mjesto unutar Muzeja. Oprema se restauriranim i konzerviranim predmetima. Kao rezultat ovog kompleksnog i složenog procesa, ovdje najsažetije prikazanog, stajat će zgrada i čitavo selo ispred posjetitelja prikazujući karakter minulog doba.

Muzejski djelatnici mađarskog Muzeja na otvorenom u Szentendru koji je 1972. godine proglašen nacionalnim, učinili su velike napore izgrađujući, razvijajući i vodeći muzej, ne zanemarujući ostala muzeološka područja. Do sada su realizirane regionalne jedinice gornjeg Potisja (1974.), Male Visoravni u sjeverozapadnoj Mađarskoj (1987.) i Zapadnog Podunavlja (1993.) a niz kuća koje prikazuju trgovište i Velike mađarske visoravni se rekonstruirala. Zbirke koje pomažu znanstvena istraživanja i nove izložbe neprestano se povećavaju. U čuvaonici čuvamo više od 40.000 predmeta, imamo više od 60.000 fotografija, a Arhiv mađarske tradicijske arhitekture obuhvaća tisuće stranica dokumentacije s etnografskom tematikom, povijesti arhitekture i odgovarajuće tehničke podatke.

S kompjutorizacijom zbirki počeli smo 1990. godine, a od 1981. godine Muzej je proglašen centrom znanstvenih istraživanja. Do sada je objavljeno deset brojeva godišnjaka časopisa "Kuća i čovjek".

Rasprave niza međunarodnih savjetovanja, koja su se održala u Muzeju, postale su priručnici stručnjacima koji se bave mađarskom pučkom arhitekturom. Zadnjih godina razvili smo proširenje i obogaćenje uobičajenih izložbi prikazom kućnog obrta i rukotvorstva, muzejskim predavanjima i folklornim programima. Izgradili smo i neophodne prostore za posjetitelje (gostionicu, pivnicu, trgovine, trgovine s mješovitom robom). Također smo značajni prostor pretvorili u park, a podigli smo i novu ulaznu zgradu u muzej.

SUMMARY : The 30 Years Old Hungarian Open Air Museum in Szentendre (Results and Experiences)

The central skanzen of Hungary, the Hungarian Open Air Museum in Szentendre, was founded on the 17th of February, 1967. The task of the Museum was to present the vernacular architecture, interior decoration and way of life in rural Hungary from the second half of the 18th century to the First World War through authentic objects in original, transplanted buildings, arranged according to the patterns of settlement. The final master plan envisaged the relocation of about 300 buildings to the Museum for re erection in 9 groups each representing a region of Hungary. Grouping within the regional units follows the traditional order of the craft (plot, where the farmhouse and farm buildings stand) completed by sacral, industrial, and public structures that formed

part of the traditional village. The dwelling houses and outbuildings represent the characteristic house types and their dependencies as they had been shaped during the centuries. The picture of the traditional village is completed by the grave markers shown in the cemeteries, the Calvary, mills and other single objects. When the planned nine regional units (Upper Tisza Region, A Highland Market Town, Northern Hungary, The Central Tisza Region, The Great Hungarian Plain, Southern Transdanubia, The Balaton Uplands, Western Transdanubia, and the Little Plain in North-Western Hungary) are ready, they will preserve the historical inheritance of the architectural traditions of 18th-19th century Hungary.

The Hungarian Open Air Museum came into being belatedly as against its West-European counterparts. One of the consequences of this was that we could avoid the earlier pitfalls in respect of historicity, fidelity in material and structure, and also presented by the techniques of relocation. We could form our own, up-to-date, scientific concepts, the first of which was historical-ethnographical authenticity.

Museum workers in the Hungarian Open Air Museum in Szentendre, declared a national museum in 1972. make strenuous efforts in building, developing and running it, without neglecting other fields of museology. By now the regional units of The Upper Tisza Region (1974), the Little Plain In North—Western Hungary (1987) and Western Transdanubia (1993) are ready and the row of houses representing a market town in the Great Hungarian Plain is under dynamic construction. The collections

helping scientific research and the erection of exhibitions are ceaselessly enriched. We have more than 40,000 objects in store, more than 60,000 photos, and the Archives of Hungarian Folk Architecture now include thousands of pages of documentation on the subjects of ethnography, the history of architecture, and related technical questions. In the 1990s computerization of the records and of the processing of collections began. As of 1980 the Museums has been declared a center of scientific research. Up to now 10 volumes have appeared of its yearbook entitled *Ház és ember* (House and Man). The proceedings of the series of international conferences held here have become handbooks for the researchers into Hungarian vernacular architecture. In recent years a system of homecraft and handicraft shows, museum lessons and folklore programs completing and enriching exhibitions has developed. Buildings an the service of visitors (restaurant, beer-house, shops, grocery) have also been erected. Significant areas have been converted into parks and the Museum received a new entrance building.